

AGENDA

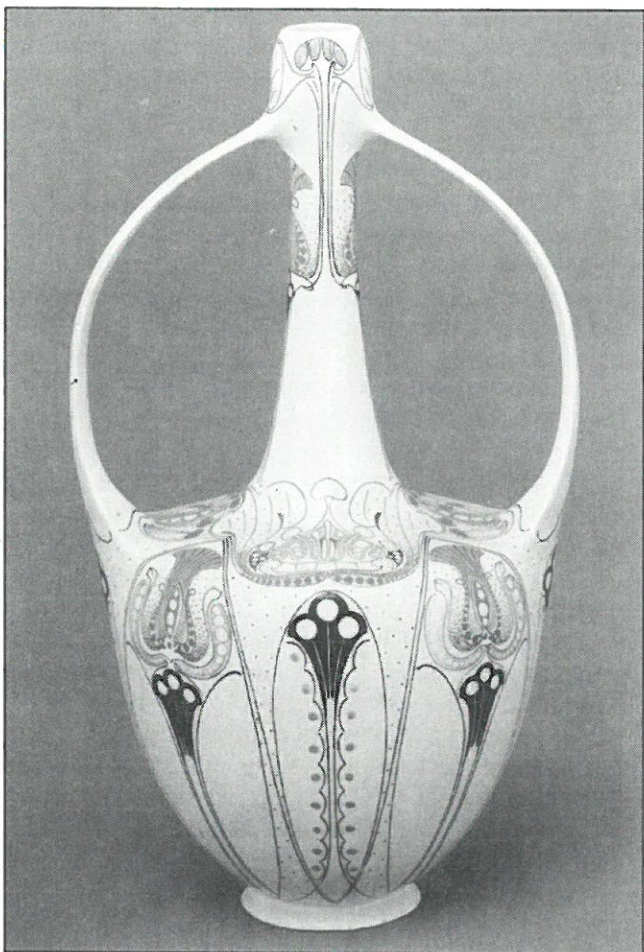
1. Fien-activiteiten

Op 20 september organiseert FIEN een excursie naar industrieel erfgoed in en rondom de stad Osnabrück (D). Nadere informatie hierover volgt nog.

Op vrijdag 31 oktober 1997 organiseert FIEN een studiedag met excursie over schoorstenen als industrieel erfgoed. De studiedag zal waarschijnlijk plaatsvinden in het textielmuseum te Tilburg. Per bus wordt een bezoek gebracht aan enkele markante fabrieksschoorstenen in de regio Tilburg. Ook hierover wordt nog nadere informatie gepubliceerd in Industria.

2. Arnhem: tentoonstelling „Arnhemsche Faiencefabriek 1907-1935”

In het Museum voor Moderne Kunst in Arnhem is van 14 juni tot 31 augustus een overzichtstentoonstelling te bezichtigen over de geschiedenis en de producten van de Arnhemsche Faiencefabriek.

Aardewerk, ca. 1910.

De Arnhemsche Faiencefabriek ontwikkelde in de loop van haar bestaan honderden modellen en tientallen decors. Het is voor het eerst in Nederland dat een grote overzichtstentoonstelling aan deze voorwerpen is gewijd. Het beschilderde aardewerk van de fabriek vond zijn weg over de hele wereld, waarbij een combinatie van vorm- en kleurgevoel en commercieel inzicht voor verkoopsucces zorgde. De artistieke kant werd verzorgd door Klaas Vet, de commerciële leiding van de fabriek was in handen van zijn broer Jacob Vet. Overigens hadden beide broers al eerder een aardewerkfabriekje in Purmerend, dat door brand werd verwoest in 1906. De tentoonstelling geeft een chronologisch overzicht van de productie van de fabriek. Er zijn honderden aardewerkvoorwerpen te zien, waarvan de meeste afkomstig uit particuliere verzamelingen. Ook besteedt de tentoonstelling aandacht aan de geschiedenis van de fabriek, de diverse uitbreidingen, het personeel en de arbeidsomstandigheden.

Ter gelegenheid van de tentoonstelling verschijnt een rijk geïllustreerde catalogus, waarin behalve de beschrijving van de geschiedenis van de fabriek ook een zo compleet mogelijke lijst is opgenomen van modellen die door de fabriek zijn uitgebracht. Dit boek is in de museumwinkel verkrijgbaar voor f 49,50.

3. Amsterdam: opening science and technology center

De nieuwbouw van het science center in de haven van Amsterdam is voltooid. Het gebouw, een spectaculair ontwerp in de vorm van een schuin oplopende scheepsboeg, is gesitueerd op de ingang van de IJtunnel. Het science center is vanaf 10 maart officieel gevestigd in het nieuwe gebouw en heeft als opvolger van het technologiemuseum 'NINT' en het 'IMPULS Science & Technology Center' de benaming 'New Metropolis; science and technology center' gekregen. Een adequate Nederlandstalige benaming was blijkbaar niet voorhanden. Het bezoekadres is: Oosterdok 1, 1011 VX Amsterdam. Voor informatie over het museum is het telefoonnummer: 0900-9191100. De toegangsweg naar het complex is alleen te bereiken vanaf de noordelijke weghelft van de Prins Hendrikkade (aan de kant van het IJ).

4. Stoomtram Hoorn-Medemblik: Bello-festival 1997

Tijdens het jaarlijkse 'Bello-festival' op zaterdag 28 juni en zondag 29 juni wordt een uitgebreide tramdienstregeling gereden. Tussen 8.00 en 17.00 uur zullen dit weekend niet minder dan twaalf trams per dag vanuit Hoorn vertrekken. Om dit mogelijk te maken, zullen ook stoomlocomotieven en rytuigen van elders worden ingezet. Op het emplacement in Hoorn kunnen bezoekers een rondleiding krijgen. Bij de restauratieprojecten in de werkplaats wordt tekst en uitleg gegeven en zullen demonstraties worden gegeven met de stoomhijskraan. De uitgebreide dienstregeling biedt goede mogelijkheden om de reis per museumstoomtram te onderbreken in Wognum en in Twisk. In deze laatste plaats kan men het geheel gerestaureerde en onlangs door minister Melkert geopende station uit 1887 bezichtigen. In Wognum is er op zondag een nieuw programmaonderdeel: een expositie van historische vrachtauto's. In het Nederlands Stoom-

machinemuseum bij Medemblik wordt een motorweekend georganiseerd en uiteraard is ook het Bakkerijmuseum geopend. Houders van een dagkaart voor het Bello-festival hebben ook vrij toegang tot deze musea. Voor de verbinding tussen het stoommachinemuseum, station Medemblik en station Twisk zorgt een speciale busverbinding. Deze wordt uitgevoerd met een Crosleybus uit de jaren vijftig. Ook deze is vrij toegankelijk voor houders van een dagkaart. Inlichtingen en boekingen: Museumstoomtram Hoorn-Medemblik, tel. 0229-214862.

Hoorn: emplacement stoomtram.

De Engelse Association of Independent Railways and Preservation Societies (AIRPS) heeft de Museumstoomtram Hoorn-Medemblik een onderscheiding toegekend. Stoomtramrijtuig C205 van de Nederlandsche Tramweg Maatschappij is uitgeroepen tot algeheel winnaar in de 1996 AIRPS Rijtuig- en Wagoncompetitie. Deze onderscheiding is een van de belangrijkste onderscheidingen in de wereld van de railmusea en wordt eens in de twee jaar uitgereikt. Rijtuig C205 is in 1911 gebouwd door Werkspoor in een serie van zes stuks voor de NTM. In de periode 1992-1994 werd het rijtuig geheel in de oude staat teruggebracht.

5. Tentoonstelling kanalisatie Oost-Groningen

In het waterschapshuis van het Waterschap Dollardzijlvest aan de Hoofdweg 2 in Wedde is de hele zomer een fototentoonstelling te bezichtigen. De expositie bevat foto's over de aanleg van de Westerwoldse kanalen BL Tijdenskanaal, Ruijn A-kanaal, Mussel A-kanaal en Westerwoldse A. Er wordt een beeld geschetst van het graven van de kanalen door middel van handkracht en machines en de bouw van sluizen, bruggen en woningen in de periode 1900-1920. De slechte economische omstandigheden en de mobilisatie tijdens de eerste wereldoorlog komen eveneens aan de orde. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan de plannen van onder meer de Vereniging tot Bevordering van de Kanalisatie in Westerwolde en de drijvende kracht hierachter, dhr. B.L. Tijdens, en aan de verantwoordelijke man voor de nadere uitwerking en uitvoering van de kanalisatiewerken, ir. A. Zandstra. De expositie is te bezichtigen tijdens kantooruren.

NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Stichting Industrieel Erfgoed Deventer (SIED)

De SIED heeft onlangs een informatiefolder over het werk

van de stichting uitgegeven en het eerste nummer van de Nieuwsbrief onder de naam 'Nijvertijd' gepubliceerd. Dit nieuwsbulletin zal halfjaarlijks gaan verschijnen. In het eerste nummer wordt aandacht besteed aan de geschiedenis van een van de oudste bedrijven in de Raambuurt: de stoomolieslagerij van de gebr. Ten Hove. In „Nijvertijd” verder aandacht voor de ontdekking van een oven van de voormalige terracottafabriek van de Fa. Hamer bij het Hardonkcomplex. De eerste uitgave van „Nijvertijd” is gesponsord door de Maatschappij voor Nijverheid en Handel, afdeling Deventer. Voor de fraaie vormgeving tekende het reclameadviesbureau Allison in Deventer. De nieuwsbrief wordt toegezonden aan donateurs van SIED. Donateurs kunnen zich aanmelden door overmaking van f 25,- op rek.nr. 65.56.06.459 van de ING-Bank Deventer, t.n.v. de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer.

2. Stichting Haags Industrieel Erfgoed (SHIE)

Het nieuwe nummer van het nieuwsbulletin van SHIE, De Haagvaarder, is geheel gewijd aan fabrieksschoorstenen in de regio Den Haag. A. Barnard, specialist op het gebied van de historie van de fabrieksschoorsteenbouw, beschrijft de schoorstenen in Den Haag en de geschiedenis van de Haagse fabrieksschoorsteenbouwer, de Fa. De Ridder & Co. Tussen 1880 en 1970 werden in Den Haag meer dan tweehonderd fabrieksschoorstenen gebouwd. Kenmerkend voor de schoorsteen is de opbouw uit de zogenaamde radiaalstenen, die hiervoor speciaal werden gebakken. In dit nummer verder een overzicht van een inventarisatie van het schoorstenenbestand in de regio Den Haag. Hieruit wordt duidelijk dat van de oorspronkelijk honderden aanwezige schoorstenen in Den Haag er nog slechts veertien resteren! De SHIE hoopt dat een aantal van deze schoorstenen voor het Haagse stadsbeeld behouden blijft.

3. Fokker Friendship Association (FFA)

De FFA heeft na een moeilijke periode een nieuw beleids- en financieel plan opgesteld voor de periode 1997-2000. Dit plan omvat een aantal hoofddoelstellingen voor de nabije toekomst. Een aantal aspecten uit het beleidsplan:

- De nieuwe aanwinst van de FFA, de Fokker F3, komt eind 1997 in dienst. De inspectie van dit historische vliegtuig is nagenoeg afgerond.
- Om de continuïteit het komend seizoen te verbeteren, zal de FFA een tweede F27 in dienst proberen te nemen. Het beoogde vliegtuig is nu eigendom van Fokker. Als alles meezit zal het vliegtuig vanaf begin juni vluchten gaan maken.
- De Koninklijke Luchtmacht heeft de FFA uitgenodigd een onderzoek te doen naar de mogelijkheid om met een afgedankte militaire F27 te gaan vliegen. Het is de bedoeling dat de FFA met dit toestel het demoteam van de KLU gaat voortzetten.
- De FFA overlegt met de curatoren van Fokker om te bepalen wat de FFA nog kan doen voor het veiligstellen van het Fokker-erfgoed. Inmiddels is het bedrijfsarchief, en deels het foto- en filmarchief, op orde gebracht. Daarnaast zal de FFA de niet-luchtwaaardige oude Fokkers binnenkort bij elkaar gaan brengen. Het beheer en het toegankelijk maken van het Fokker-erfgoed blijven voorlopig een taak van de FFA.
- De FFA zal zich nog dit jaar gaan beraden over een nieuwe locatie. Mogelijk is de luchthaven Lelystad een optie.

BERICHTEN

OVERIJSEL

Delden: de restauratie van de watertoren van Delden is onlangs begonnen. De watertoren is in 1887 gebouwd op initiatief van baron Van Heeckeren, bewoner van het landgoed Twickel. De restauratieplannen lagen al klaar, maar het wachten was op de officiële aanwijzing van de toren als rijksmonument.

Delden: de Stichting Behoud Delden heeft bij de gemeente een verzoek ingediend om de schoorsteen van de voormalige textiel fabriek aan de Kortestraat op de rijksmonumentenlijst te plaatsen. De bij de schoorsteen behorende fabriek is inmiddels verbouwd tot een winkelcentrum. De schoorsteen verkeert in een slechte staat van onderhoud. Herstel zal minimaal één ton gaan kosten.

Kampen: de VVV in Kampen heeft een folder uitgegeven met een stadroute langs historische muurreclameschilderingen. Al enige jaren ijvert het Comité Muurreclames in Kampen voor de restauratie van de vele antieke muurreclames die nog in Kampen te vinden zijn. Van de in totaal nog aanwezige 33 gevelreclames zijn er inmiddels negentien gerestaureerd. Het gaat om muurreclames uit de eerste helft van deze eeuw met veel invloeden van de Jugendstil en De Stijl. Niet alleen plaatselijke bedrijven lieten muurreclames aanbrengen, zoals „Van der Puts beschuit”, maar ook bekende bedrijven zoals Heineken, Kanis & Gunnink en fietsenfabrikant Balo (inmiddels Batavus) zijn in Kampen vertegenwoordigd. Kampen is de enige stad van ons land waar de oude muurreclames planmatig worden gerestaureerd. In andere steden, waaronder Leiden, Delft en Den Haag, gebeurt dit op incidentele basis.

Het Comité Muurreclames wil in september tijdens de landelijke Monumentendag een expositie organiseren over het muurreclame-restauratieproject in Kampen.

FLEVOLAND

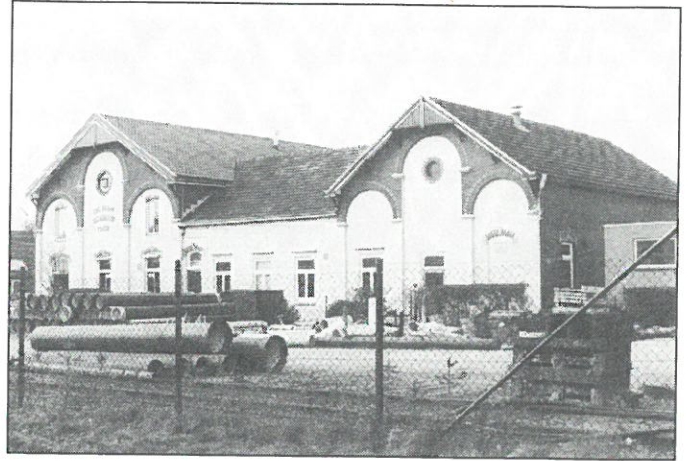
Urk: twee Stork dieselmotoren in het elektrisch gemaal Vissering bij Urk zullen waarschijnlijk een plek krijgen in een nog op te richten museum in Almere. De Stichting Stoomschip Vereniging te Almere wil de dieselmotoren aankopen voor het symbolische bedrag van één gulden van het Waterschap Noordoostpolder. Voorwaarde voor de verkoop is dat de stichting de dieselmotoren zelf ontmantelt en vervoert naar Almere. Het is de bedoeling dat beide motoren in Almere draaiend worden geëxposeerd. De Stork-Werkspoor dieselmotoren zijn gebouwd in 1940 en zullen in 1998 worden vervangen door moderne gasmotoren.

GELDERLAND

Ede: Energiebedrijf NUON-VNB heeft bij de gemeente Ede een sloopvergunning aangevraagd voor het gebouw van de voormalige gasfabriek aan de Schaapsweg in Ede. Het energiebedrijf wil de grond waarop het gebouw van de gasfabriek staat, nog dit jaar verkopen. NUON-VNB wil het terrein graag zonder bebouwing te koop aanbieden. Het terrein waar de fabriek op staat, is zwaar vervuild.

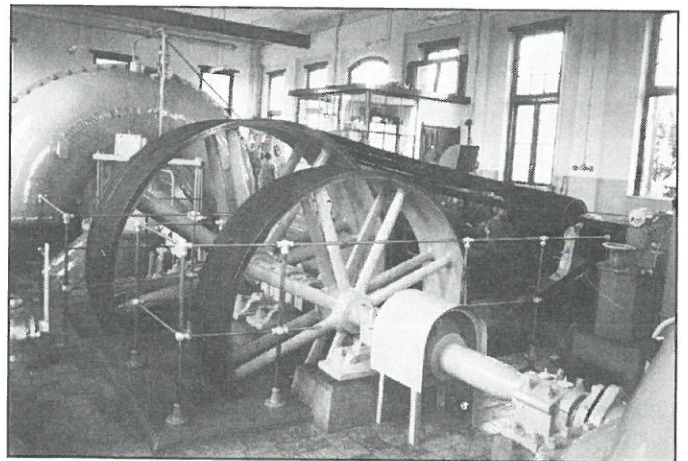
De gemeentelijke monumentencommissie heeft tot nu toe vergeefs geprobeerd de fabriek op de monumentenlijst te plaatsen. Ook het Cuypersgenootschap heeft de gemeente verzocht het gebouw voor te dragen voor de status van

rijksmonument. Het gebouw van de Edese gasfabriek, een ontwerp van de Edese gemeentearchitect H. Noordam, dateert uit 1904 en behoort tot de laatste nog bestaande monumentale gasfabrieken van ons land.

Ede: voormalige gasfabriek.

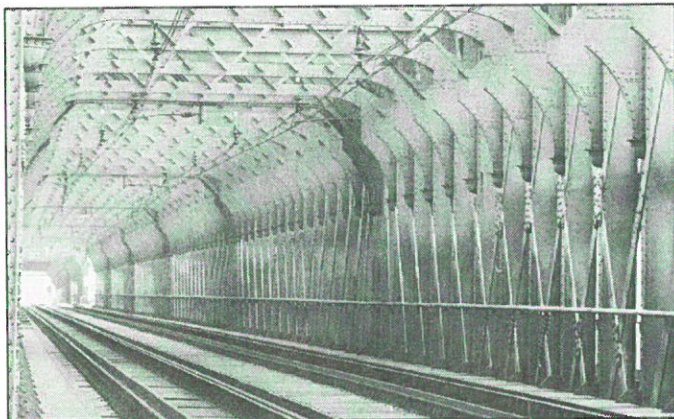
Wapenveld: aan de IJsseldijk is het waterschap Veluwe-Noord begonnen met de aanleg van een nieuw gemaal, dat moet zorgen voor een verbetering van de waterafvoer in dit gebied. Het nieuwe gemaal zal het oude elektrische gemaal „Pouwel Bakhuis” uit 1916 gaan vervangen. Het gemaal „Pouwel Bakhuis” is in 1916 oorspronkelijk als stoomgemaal gebouwd. Een deel van de oude installaties uit het stoomtijdperk is nog aanwezig. In 1936 werd het gemaal omgebouwd tot elektrisch gemaal en daartoe uitgebreid in dezelfde bouwstijl als het oude gedeelte. De pompinstallatie in het gemaal is gefabriceerd door de voormalige ijzergieterij Nering Bögel uit Deventer. Het oude gemaal zal in de loop van 1998 buiten werking worden gesteld; het waterschap stelt pogingen in het werk het gemaal met de oude inventaris te behouden als waterbouwkundig museum.

Wapenveld: interieur gemaal „Pouwel Bakhuis”.

Zutphen: op 21 mei jl. is in Zutphen het Nationale Nederlanden Museum geopend door ING-topman A. Jacobs. Het museum is gevestigd in een oud woonhuis aan het Ravenstraatje 3. In dit pand werd in 1945 de verzekeringsmaatschappij De Nederlanden 1845 opgericht, de voorloper van Nationale Nederlanden. Het museum bevat verschillende historische archiefstukken, zoals oude reclame-affiches, een door Berlage ontworpen polis en andere zaken.

zoals de beroemde spoorbrug bij Culemborg, in de tijd van ontstaan een technisch fenomeen. Verder wordt aandacht besteed aan de bouw van de grote verkeersbruggen in het begin van de twintigste eeuw, waarbij de verschillende constructietechnieken (staal, staalbeton, etc.) uitgebreid worden behandeld. Ook de kleinere, vaak wat onbekende bruggen in stedelijke gebieden worden beschreven.

Culemborg: voormalige spoorbrug over de Lek.

Met de publicatie van dit eerste deel is de aanzet gegeven tot een zeer complete historisch-technische beschrijving van de oeververbindingen in ons land. De auteurs, allen specialist op het gebied van civiele techniek, beschrijven op detailistische maar toch leesbare wijze de bruggenbouw, met veel aandacht voor materiaal en constructietechnieken. De vele foto's en gereproduceerde constructietekeningen ondersteunen de tekst. Het merendeel van de ooit in Nederland gebouwde bruggen in het beschreven tijdperk wordt specifiek beschreven. Een monumentale publicatie, voor iedere geïnteresseerde in de geschiedenis van de civiele techniek en de geschiedenis van de infrastructuur in Nederland een onmisbare uitgave.

5. Wim Coster: *Overijssel op het land; een geschiedenis van de Overijsselse Landbouw Maatschappij 1871-1996*. Zwolle, Waanders, 1996. 160 blz., geïll., lit.opg., 24 x 29 cm. ISBN 40098166. Prijs f 49,50.

Naar aanleiding van het 125-jarig bestaan van de Overijsselse Landbouw Maatschappij (OLM) is dit historische overzichtswerk uitgegeven. Gedurende de 125 jaar van haar bestaan heeft de OLM een even onmiskenbare als onmisbare rol gespeeld in het leven van vele generaties boeren en tuinders. Begrippen als „vooruitgang” en „ontwikkeling” waren kernwoorden sinds het ontstaan van deze organisatie. „Overijssel op het land” biedt een boeiend overzicht van de geschiedenis van de OLM en de agrarische wereld tegen de achtergrond van een maatschappij in beweging. Het boek is opgebouwd naar terugkerende thema's in de tijd. Voor het onderzoek werd in belangrijke mate gebruik gemaakt van de eigen archieven van de OLM.

6. M.A.W. Gerding: *Vier eeuwen turfwinning; de verveningen in Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel tussen 1550 en 1950*. 't Goy, Hes, 1995 (Hes Studia Historica dl. 18). 533 blz., geïll., lit.op., 24 cm. ISBN ? Prijs f 65,-.

In de vier noordelijke provincies is tussen 1550 en 1950 zo'n miljoen hectare hoogveen en 42.000 hectare laagveen afgegraven en als turf aangewend voor de brand-

stofvoorziening. De turfwinning is voor dit gebied van immense betekenis geweest. De ruime beschikbaarheid van turf als energiebron is een van de belangrijkste pijlers waarop de economische voorspoed in de zeventiende eeuw gebaseerd is. De auteur heeft in dit proefschrift de historie van vier eeuwen turfwinning uitgebreid gedocumenteerd. Aandacht is er voor de rol van rijke kooplieden uit het westen, die ook het benodigde kapitaal verschaffen om de veengebieden te ontginnen. Ook de prominente rol van de lokale overheden komt aan bod, zoals die van de stad Groningen, die via een slimme tactiek van geheime grondaankopen aan het eind van de 18e eeuw erin slaagde een langgerekt gebied in handen te krijgen, dat de latere kern zou vormen van de Veenkoloniën. Met de aanleg van het Stadskanaal vanaf 1765 kreeg de stad Groningen een directe toegang tot het Drentse veen. De auteur besteedt ook ruim aandacht aan de gevolgen van de vervening voor het landschap en de aanleg van het kanalenstelsel met een totale lengte van 700 kilometer.

LITERATUUR IN DE AANBIEDING

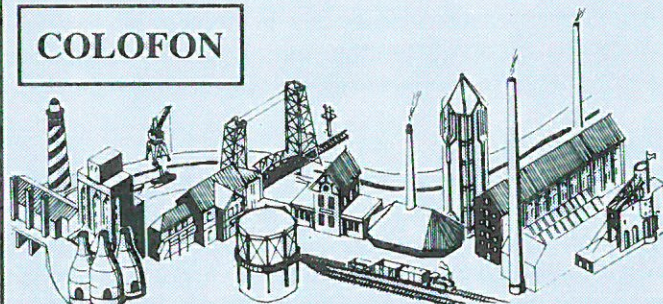
1. Rien Zilvold en Peter Nijhof: *Industriële monumenten*. Paperback, Fragment, 1989. Van f 45,- voor f 19,90.

2. Freddy Rikken: *Oeververbindingen*.

Van f 45,- voor f 19,90. Verkrijgbaar bij boekhandels Van Gennep en De Verbeelding te Amsterdam.

Fotoboeken met zwart-witafbeeldingen van industrieel erfgoed in Nederland. De nadruk ligt op oude fabrieksgebouwen, maar ook havenkranen, elektriciteitsmasten en zoutboortorens worden in beeld gebracht. Tekst in het Nederlands en het Engels. In dezelfde serie, volgens dezelfde opzet, verscheen het fotoboek over Nederlandse bruggen en veerverbindingen.

COLOFON

Industria

Nieuwsbrief van de 60 bij de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties. De nieuwsbrief verschijnt ± vijfmaal per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Fonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie-adres: Industria, p/a M. N. M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle (samensteller). Kopij voor Industria 1997 no. 4 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 30 juli 1997.

Secretariaatsadres FIEN: Zomervaart 206f, 2033 DN Haarlem.

Abonnementenopgave: door overmaking van f 27,50 voor de jaargang 1997 op Postbankrekeningnr. 132802 ten name van Stichting FIEN, Industria, Oost-einde 13, 7772 CA Hardenberg.

Noord-Holland

Amsterdam: het bureau Monumentenzorg Amsterdam heeft in samenwerking met vijf stadsdeelraden een aantal wandelroutes uitgegeven langs industrieel erfgoed. De wandelroutes tellen twaalf bladzijden, zijn geïllustreerd en hebben een plattegrond. De duur van de routes is gemiddeld tweeënhalf uur. Er zijn vijf routes uitgegeven, die voeren door de stadsdelen Oud-West, Westerpark, Zuid, Zeeburg en Oost. Verschillende in de route beschreven gebouwen hebben inmiddels een nieuwe functie gekregen, zoals de pakhuizen aan de Oostelijke handelskade en de Zeeburgkade. Van elk object wordt een beschrijving gegeven met vermelding van architect en bouwjaar. De wandelroutes zijn verkrijgbaar bij de kantoren van de stadsdeelraden of bij het bureau Monumentenzorg Amsterdam.

Twisk: aan de lijn van de museumstoomtram Hoorn-Medemblik is op 1 mei jl. het gerestaureerde station van Twisk officieel in dienst gesteld. De restauratie van dit uit 1886 daterende gebouw is uitgevoerd als leerwerkproject voor langdurig werklozen. De opening werd dan ook verricht door minister Melkert van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De restauratiekosten bedroegen f 750,-, waarvan een groot deel is bekostigd uit subsidies, o.a. vanuit het Europees Sociaal Fonds. Station Twisk, een provinciaal monument, is teruggebracht in de staat van 1926. De helft van het gebouw is weer in gebruik als woning, inwendig aangepast aan moderne eisen, maar uitwendig in de sfeer van de jaren twintig. Het stationsdeel, bestaande uit een wachtkamer en een chefkantoor, is als stijlkamer ingericht. Bij de restauratie zijn de eerder gesloopte aanbouw voor de goederenloods en het vrijstaande retiradegebouwtje herbouwd. Nog dit jaar zal de Museumspoorlijn het startsein geven voor de restauratie van een volgend object: station Opperdoes.

Twisk: station na restauratie.

IJmuiden: het laatste restant van de voormalige steenfabriek van de Fa. Rookers aan de IJmuidenstraatweg 123 wordt met afbraak bedreigd. De gemeente wil op deze plaats een ontsluitingsweg aanleggen. Het bedreigde pand is de voormalige directeurswoning van de steenfabriek, in een witte kalkzandsteen opgetrokken gebouw. Het pand, gebouwd in een voor IJmuiden typerende stijl, maakte deel uit van de voormalige steenfabriek, die was gevestigd op het terrein van het gasbedrijf. Door de woning te bouwen in witte kalkzandsteen, wilde de directeur bewijzen dat dit bouw materiaal, dat tot dan toe eigenlijk alleen voor binnenmuren werd toegepast, ook geschikt was voor buitenmuren.

ZUID-HOLLAND

Gouda: de uit 1874 daterende watertoren van Gouda is aangewezen als gemeentelijk monument. De watertoren, die al enige jaren niet meer in gebruik is, zal in 1998 te koop worden aangeboden door het waterleidingbedrijf, samen met het naastgelegen kantoor en het pompstation.

Den Haag: de eerste fase van het herstel van station Hollands Spoor is voltooid. Na de brand in de restauratie in 1991 is het herstel van het station door NS groots aangepakt. Een nieuwe voetgangerstunnel werd aangelegd en de stationsrestauratie op het eerste perron hersteld; dit alles met zorgvuldige inpassing van oude elementen, zoals de karakteristieke gietijzeren zuilen die de overkapping dragen. Ook de stationshal is ingrijpend gemoderniseerd, waarbij oude elementen als de plafonddecoraties en de tegeltableaus weer opnieuw aangebracht zijn. Binnenkort wordt begonnen met de renovatie van de monumentale voorgevel.

Station Hollands Spoor is in 1888 gebouwd naar een ontwerp van architect D. Margadant. Het station behoort met zijn bijzonder rijk gedecoreerde gevels in eclectische stijl tot de meest monumentale stationsgebouwen van ons land.

Hellevoetsluis: de gemeente Hellevoetsluis heeft 133.000 gulden uitgetrokken voor het opstellen van een aanbestedingsplan voor de restauratie van het historische droogdok in de vestinghaven. Inmiddels zijn vier bedrijven benaderd om het aanbestedingsplan te maken. Het uitgangspunt bij de restauratieplannen is het herstel van het droogdok in de staat van 1970. Hiermee komen de restauratiekosten ca. vijf miljoen goedkoper uit dan het oorspronkelijke plan, waarbij is uitgegaan van een herstel in de oorspronkelijke staat van het dok, zoals die was bij de bouw in 1803. De gemeente rekent erop dat subsidiegevers sneller geld beschikbaar zullen stellen indien de restauratiekosten worden teruggeschroefd. Het college hoopt dat er nu schot in de zaak komt; de eerste plannen voor herstel van het droogdok zijn inmiddels al twintig jaar oud.

Meerkerk: bijna tien jaar nadat Rijkswaterstaat de brug uit dienst nam, is een bestemming gevonden voor de uit 1886 daterende Kraneschipbrug in het Merwedekanaal bij Meerkerk. De brug verhuist naar het Maritiem Museum in Rotterdam en wordt opgenomen in de toeristische route tussen het Museumpark en de Oude Haven. De Kraneschipbrug is de enige overgebleven schipbrug van ons land. De schipbrug is vermoedelijk het oudste brugtype. De Kraneschipbrug verving in 1886 een oudere brug bij de transformatie van het Zederikkanaal in het Merwedekanaal. De brug bestaat uit een aantal op enige afstand van elkaar gelegen schepen, waarover een dek is aangebracht. Rijkswaterstaat was zich bewust van het unieke karakter van deze brug en heeft intensief gezocht naar een passende bestemming. Uiteindelijk is gekozen voor overbrenging van het Maritiem Museum in Rotterdam, omdat de brug aldaar een nieuwe bestemming als voetgangersbrug kon krijgen.

Zwijndrecht: de watertoren van Zwijndrecht bestaat dit jaar honderd jaar. Naar aanleiding van dit jubileum heeft de Historische Vereniging Zwijndrecht een boek uitgegeven over de geschiedenis van het waterleidingbedrijf in Zwijndrecht.

Dit boek is tijdens een officiële bijeenkomst op 23 mei jl. gepresenteerd. Het boek is te verkrijgen bij de Historische Vereniging Zwijndrecht (dhr. Popijus, tel. 078-6194677).

ZEELAND

Middelburg: de watertoren van Middelburg is door de gemeente verkocht aan De Pagter Vastgoed bv. De nieuwe eigenaar wil de toren restaureren en herinrichten tot kantoor en woonruimte. De totale kosten van dit project bedragen f 400.000,-. Het werk zal in juni beginnen en naar verwachting begin 1998 worden afgerond. Van het oude waterreservoir zal de bodem behouden blijven en ook de oude trap wordt gehandhaafd. Aan de achterzijde van de toren zal een lift worden geplaatst.

LIMBURG

Brunssum: de gemeente Brunssum heeft ca. dertig voormalige mijnwoningen voorgedragen voor plaatsing op de rijksmonumentenlijst. Het gaat hierbij onder meer om vijf opzichterswoningen en een ingenieurswoning aan de Akerstraat uit 1913, vier opzichterswoningen aan het Bodeplein, ontworpen door architect Leliman, het beambtencasino aan de Uranusstraat, ontworpen door het Bouwbureau Staatsmijnen, en de door architect Wielders ontworpen mijnbeambtenwoningen uit de beginjaren veertig aan de Wieënweg.

Maastricht: de gemeente Maastricht wil de oude goederloods op het NS-emplacement aan de Parallelweg op de gemeentelijke monumentenlijst plaatsen. De goederloods dateert uit 1915 en is ontworpen door spoorwegarchitect H. van Heukelom. Het gebouw, dat bestaat uit twee opslagruimten en een kantoor, staat aan de noordkant van het emplacement en past qua architectuur uitstekend bij het stationsgebouw. NS heeft bezwaar aangetekend tegen het voornemen van de gemeente. NS stelt dat de loods als bedrijventrum functioneert. Plaatsing op de monumentenlijst brengt de exploitatie van de loods in gevaar, aldus NS.

LITERATUURSIGNALERING

1. Maartje Fontani en Geurt Collenteur: *Een 'bak'stenen tijdperk; steenfabricage in de Eemsmondregio*. ISBN 90.72672356. Prijs f 19,-.

Naar aanleiding van het 80-jarig bestaan van de steenfabriek van de Fa. Hijlkema te Delfzijl is deze uitgave ontstaan. Het boek is geschreven door Maartje Fontani, studente geschiedenis van de RUG, in samenwerking met drs. G. Collenteur van de sectie economisch-sociale geschiedenis van de RUG.

De provincie Groningen heeft een rijke geschiedenis op het gebied van de baksteenfabricage. Vele fabrieken waren geconcentreerd in het gebied langs het Eemskanaal. In 1880 bereikte de baksteenfabricage haar hoogtepunt toen de provincie 61 fabrieken telde. In de regio Delfzijl-Appingedam waren zeventien steen- en pannbakkerijen te vinden. Van al deze fabrieken is anno 1997 slechts een overgebleven: de steenfabriek Hijlkema te Delfzijl. Het boek geeft een nauwgezette beschrijving van de geschiedenis van dit bedrijf, ondersteund door vele historische foto's. Het boek is alleen verkrijgbaar bij de boekhandel in Delfzijl.

2. J.J. Havelaar en L.A. Sarneel-Antheunis: *De Walzenmolen van Sas van Gent*. Zeist, Stichting Publicatiefonds Industrieel Erfgoed, 1997 serie Buiten Bedrijf dl. 4) 32 blz.,

geïll., lit.opg. ISBN 90.75136064. Prijs incl. porto f 12,50. Te verkrijgen door storting op postgiro 145909 t.n.v. PIE-Zeist, o.v.v. „Sas van Gent”.

Het vierde deel van de serie „Buiten Bedrijf” is gewijd aan de geschiedenis van de meelfabriek „De Walzenmolen” in Sas van Gent. De Walzenmolen, een van de laatste gave voorbeelden van een negentiende-eeuwse meelfabriek in Nederland, moest helaas in 1995 wijken voor een nieuwbouwproject. Auteur J.J. Havelaar, bekend van vele publicaties op het gebied van industrieel erfgoed, geeft in deze publicatie een beeld van de ontwikkeling van het meelbedrijf in Sas van Gent, die zijn oorsprong had in de voormalige Stadskorenmolen. Hij beschrijft verder de introductie van de techniek van het malen van meel met de walzentechniek, waaraan de fabriek bij de bouw in 1893 zijn naam ontleende, en de ontwikkeling en uitbreiding van het bedrijf tot de sluiting in 1993. In het laatste hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de vergeefs gebleken strijd om behoud van dit industriële monument. Ook dit deel is weer fraai vormgegeven en voorzien van veel historische opnamen en bouwtekeningen. Een uitstekende monografie van een bedrijfsmonument, aangevuld met een historisch overzicht van het ontstaan van Sas van Gent door auteur L.A. Sarneel-Antheunis.

3. Ger Dijkstra: *De nijvere stad: 100 jaar bedrijvigheid in Enschede*. Enschede, Rabobank Enschede, 1996. 135 blz., geïll., 21 cm, lit.opg. ISBN 90.90094970.

Naar aanleiding van het honderdjarig jubileum van de Coöperatieve Rabobank Enschede in 1996 is deze uitgave tot stand gekomen. De auteur schetst in twintig korte hoofdstukken een globaal beeld van de geschiedenis van de bedrijvigheid in de textielstad gedurende de afgelopen honderd jaar. Aandacht wordt onder meer besteed aan de Lonneker Melkinrichting, de aansluiting van Enschede op het spoorwegnet, het ontstaan van de Luchthaven Twente, de groei en de ondergang van de textielindustrie, de fabriekswoonwijken en fabrikantenvilla's, de komst van de TU-Twente en de recente modernisering van het stads-hart van Enschede. Een niet diepgravend, populair geschreven uitgave, bestemd voor een breed publiek.

4. *Bruggen in Nederland 1800-1940*. Utrecht, Matrijs, 1997. Onder redactie van J. Oosterhoff (driedelige reeks). Deel 1: 400 blz.; geïll.; lit.opg., tek., oblong. ISBN 90.53451005 (deel 1). Serieprijs f 239,70; prijs per deel f 79,90.

Onder auspiciën van de Nederlandse Bruggen Stichting (NBS) is jaren gewerkt aan de totstandkoming van een publicatie op het gebied van de historie van de Nederlandse bruggenbouw. Onlangs verscheen het eerste deel van dit overzichtswerk, „Bruggen in Nederland; vaste bruggen van gietijzer en staal”. In de delen twee en drie, die in de loop van 1998 zullen verschijnen, worden de bruggen van hout, beton en steen en de beweegbare bruggen behandeld. In dit eerste deel, een kloeke uitgave van 440 bladzijden, besteden verschillende auteurs aandacht aan de historische ontwikkeling van de bruggenbouw vanaf het prille begin tot 1800, waarna het accent wordt gelegd op de beschrijving van de technische ontwikkelingen na 1800. Nieuwe materialen als gietijzer, staal en beton brachten de ontwikkeling van de Nederlandse bruggenbouw in een stroomversnelling. Op overtuigende wijze beschrijven de auteurs de introductie van de bouw van verkeers- en spoorbruggen in de negentiende eeuw,